

SAŽETAK

NASTAMBE PRAŠKE KULTURE – ASPEKTI IZGLEDA, SVRHE I ZNAČENJA

Martin KUNA, Nada PROFANTOVÁ,

Praška kultura u Češkoj datira se u drugu polovicu šestog stoljeća i u prve dvije trećine sedmog stoljeća te je tradicionalno povezana uz pojavu prvih Slavena u Srednjoj Europi. Nastambe su jedan od najvažnijih razlikovnih elemenata ove kulture. Radi se o jednosobnoj, poluukopanoj kolibi karakterističnog pravokutnog oblika s kamenom peći koja se nalazi u jednom kutu sobe (Baran 1988, Parczewski 1993, Fusek 1994, Cygan 2006). Tumačenje je da su ove značajke nastale kao prilagodba na okolinu u zapadnoj Ukrajini (Baran 1988, Parczewski 1993, Donat 1980). Danas prvenstveno razumijemo ovu vrstu nastambe kao kulturološki element sa značajnom društvenom i simboličkom svrhom.

Nalazište u mjestu Roztoky (Zapadni okrug Praga, Češka Republika) smješteno je na sjevernom rubu Praga u središnjoj Češkoj te predstavlja najveće poznato (objavljeno) nalazište takve vrste ne samo u Češkoj već i u cijeloj Srednjoj i Istočnoj Europi. Nalazište pokriva uzak (1,5 km) pojas zemlje na dnu doline rijeke Vltave, nalik na klanac (sl. 1 – 2). Ranosrednjovjekovni nalazi pronađeni su na nalazištu tijekom zaštitnih arheoloških iskopavanja 1980-89. (Kuna – Profantová 2005), 2001. (Profantová 2005) i 2006-10. (Kuna – Lisá – Novák 2010, Kuna 2011, Profantová – Kuna u tisku). Do sada je istraženo više od 5 hektara (od ukupno 22,7 ha) nalazišta. Uočene su 323 nastambe praške kulture. Na temelju ekstrapolacije procijenjeno je da se ukupan broj nastamba kreće između 750 i 1.000 (sl. 2). Takva slika u suprotnosti je sa svime do sada poznatim vezano uz prašku kulturu. Naime, samo deset od 160 poznatih nalazišta u Češkoj ima više od tri nastambe, a niti jedno nema više od deset nastamba (vidi Kuna-Profantová 2005).

Iznimno velik broj ranosrednjovjekovnih nastamba iz naselja Roztoky pruža pregršt novih pogleda na prirodu nastamba praške kulture. Međutim, kako najnovija iskopavanja (2006-2010) nisu još detaljno vrednovana, neki od naših zaključaka za sada se temelje uglavnom na ranijim iskopavanjima. Ovaj se rad bavi pitanjem veličine ukopanog dijela nastamba (obično 9 – 12 m², premda postoji mogućnost da su se nastambe širile i izvan ukopanog dijela): sl. 3 – 4; zidnih konstrukcija (vjerojatno okomite daske, element kojeg je teško dokumentirati: sl. 5 – 6); konstrukcija kamenih peći (od masivnih blokova sa zasvođenom unutrašnjosti: sl. 7; vidi minijaturu obrednu peć: sl. 8) i svrhom rupa za stupove (koje su, u nekim slučajevima, tragovi pokretne proizvodne opreme: sl. 9).

Rad se također bavi prostornom orijentacijom nastamba u odnosu na glavne strane svijeta, tipologijom građevnih elemenata i unutarnje strukture nastambe – simbolička vrijednost nastambe najuočljivija je kod ovih njezinih značajki. Pokazalo se da su nastambe namjerno građene na osima glavnih strana svijeta te je uočeno da na različitim područjima (ili nalazištima) postoji određena sklonost prema različitim tipovima gradnje i unutarnje strukture nastambe. Na primjer, tip 2 karakteristična je tipologija na nalazištu u mjestu Roztoky s jednim glavnim stupom u sredini zida nasuprot peći te s unutarnjom strukturom gdje se peć nalazi „lijevo i iza“ položaj peći „desno i iza“ javlja se vrlo rijetko (vidi sl. 10).

Sustavna se pažnja poklanja tafonomskim pitanjima, posebno onima koji se odnose na napuštanje i propadanje nastamba iz ranog Srednjeg vijeka. Razlikujemo nekoliko karakterističnih slojeva ispunja nastambe. Slojevi su proučavani i dokumentirani uz pomoć kako standardnih arheoloških metoda, tako i mikromorfologije tla: P – pod, G – otpad iz netom napuštene nastambe, C – materijal za poravnavanje za novoizgrađenu nastambu, te B – područje za otpad koje pripada novijoj nastambi (sl. 3). Između ostalog, ova istraživanja ukazuju na to da barem sloj B pripada nekoj drugoj fazi stanovanja od same nastambe.

Prijevod s engleskog: Alenka Patrun